

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

(сачињени на основу Секторске анализе тржишта трговине на велико и тржишта трговине на мало нафтним дериватима у Републици Србији у 2011. години)

На основу прикупљених података и анализе стања конкуренције на тржишту трговине на велико и тржишту трговине на мало нафтним дериватима у Републици Србији у 2011. години, Комисија је извела следеће закључке:

- 1. Либерализација тржишта нафте и нафтних деривата ступила је на снагу 1.01.2011. године, када су престале да важе Уредба о условима и начину увоза и прераде нафте, односно деривата нафте и Уредба о ценама деривата нафте, којима је до тада било регулисано ово тржиште. Међутим, ефекти либерализације делимично су поништени истовременим ступањем на снагу Закона о изменама Закона о акцизама, којим су уведене тзв. „двојне“ акцизе и Правилника о техничким и другим захтевима за течна горива нафтног порекла, којим је либерализација увоза ограничена само на горива која испуњавају европски стандард квалитета.** Комисија је реаговала поводом оба прописа и надлежним органима упутила захтев за њихово преиспитивање и измене. Дана 14.06.2011. године усвојен је Закон о изменама и допунама Закона о акцизама, којим су уједначене акцизе за све моторне бензине, са једне стране и за сва дизел горива, са друге стране, док је новим Правилником о техничким и другим захтевима за течна горива нафтног порекла од 8.09.2011. године либерализован увоз свих течних горива нафтног порекла.
- 2. Правилником о минималним техничким условима за обављање трговине нафтом и дериватима нафте прописан је минимум складишних капацитета за сваку врсту нафтних деривата.** Овај пропис, донет 24.08.2011. године, којим је у односу на претходни период повећана минимална запремина резервоара, односно минималан број и врста резервоара за обављање трговине на велико нафтом и дериватима нафте, почео је да се примењује 1.01.2012. године. Комисија је указала на негативне ефекте који могу настати применом Правилника са аспекта Закона о заштити конкуренције и предложила одређене измене и начине унапређења конкуренције на овом тржишту.

На дан 31.12.2011. године на снази је било укупно 13 лиценци за складиштење нафте и деривата нафте, 178 лиценци за трговину на велико нафтом и дериватима нафте и 373 за трговину на мало дериватима нафте. У 2011. години складишне капацитете су, проширењем лиценце, повећала 4 привредна субјекта, док су укинуте, односно трајно одузете две лиценце за складиштење нафте и нафтних деривата. Нови Закон о трговини, који се примењује почев од 1.01.2011. године, не утврђује изричито трговину на велико без претходног ускладиштења као вид трговања, који је био изричито препознат у ранијим законима. Поступајући у складу са новим Законом о трговини, током 2011. године Агенција за енергетику није издавала лиценце субјектима за обављање овог вида трговине (без претходног

ускладиштења) по захтевима поднетим након 31.12.2010. године. Међутим, у пракси још увек није пронађено решење за положај великог броја привредних субјеката који поседују лиценце за обављање делатности трговине на велико у транзиту по основу старог Закона о трговини, а који не поседују лиценциране складишне капацитете.

3. **У 2011. години настављен је тренд пораста домаће производње сирове нафте из претходног периода, праћен смањењем увоза сирове нафте. Производња нафтних деривата смањена је у 2011. години за око 20% у односу на претходну годину.** У укупној структури производње нафтних деривата највећи удео има производња моторних горива (моторни бензини, дизел гориво, млазно гориво и ТНГ за моторна возила) која у 2011. години чини [50-60]% укупне производње деривата нафте. Производња енергетских горива чинила је [30-40]%, а неенергетска производња [10-20]% укупне производње нафтних деривата. У укупној производњи моторних горива појединачно највећи удео има производња дизел горива [30-40]%, производња моторних бензина чинила је [20-30]%, а производња лож уља [10-20]%
4. **Домаћа производња деривата нафте није довољна да покрије потребе домаћег тржишта, те се додатне количине обезбеђују из увоза.** У 2011. години драстично је повећан увоз бензина евро премијум БМБ95 и евро БМБ98, захваљујући либерализацији увоза моторних горива која је на снази од 1.01.2011. године, увоз дизел горива повећан је за око 5%, а увоз пропана, бутана и смеша (ТНГ) за око 10%.
5. **Концентрисаност увоза висока је и растућа код свих посматраних нафтних деривата.** Првих 10 увозника дизел горива и ТНГ-а чини чак 98% укупног увоза тих деривата, док првих 5 увозника моторног бензина чини 98.5% укупног увоза моторних бензина у 2011. години. НИС, Лукоил и OMV су водећи увозници дизел горива, Лукоил и OMV су истовремено и водећи увозници моторног бензина, док су НИС, MB-GAS OIL и Стандард гас водећи увозници ТНГ-а.
6. **На тржишту Републике Србије НИС је једини произвођач нафтних деривата и један од најзначајнијих извора снабдевања учесника на тржишту како трговине на велико, тако и трговине на мало дериватима нафте.** Као једини домаћи произвођач нафтних деривата, НИС има доминантан положај на тржишту производње нафтних деривата на територији Републике Србије¹. Концентрација набавке у veleпродаји на мањи број добављача је значајна, о чему говори податак да удео првих 5 добављача у укупној набавци нафтних деривата на велико износи преко 90%. Са друге стране, удео првих 5 купаца у укупном промету на велико и приходима од veleпродаје значајно се разликује од једног до другог учесника на тржишту и креће се од свега 10%, па до чак 80% код појединих учесника на тржишту.

---

¹ приликом извођења овог закључка Комисија није имала у виду дефиницију релевантног тржишта у смислу члана 6. Закона о заштити конкуренције

7. **Структура набавке првобитно је опредељена могућношћу увоза појединих врста нафтних деривата, односно њиховом доступношћу на домаћем тржишту, а затим и њиховом ценом.** Учесници на тржишту трговине на велико евро дизелом се углавном снабдевају из увоза, док у структури набавке ТНГ-а и поред чињенице да је овај дериват одувек био на режиму слободног увоза, преовлађује набавка из домаћих извора. Безоловним моторним бензином евро премијум БМБ95 и евро БМБ98 учесници на тржишту се снабдевају или у потпуности из увоза или у потпуности из домаћих извора. Дизел гориво Д2 и моторни бензин премијум БМБ95 могли су се до септембра 2011. године набавити искључиво на домаћем тржишту, те су сви учесници на тржишту, без изузетка, набавку ова два деривата приказали као домаћу набавку. Уколико се заједно посматра набавка посматраних 11 учесника на тржишту, може се закључити да се домаће тржиште велепродаје нафтних деривата око 70% снабдева из домаћих извора, а око 30% из увоза.
8. **У укупном износу набавке у велепродаји предњачи НИС,** чија набавка вишеструко премашује набавку првог следећег конкурента. **Истовремено НИС појединачно остварује и највећи промет на велико код свих врста нафтних деривата, при чему на тржишту велепродаје две врсте нафтних деривата - премијум БМБ95 и Д2, НИС има доминантан положај².** Поред НИС-а, у трговини на велико посматраних 5 врста нафтних деривата истичу се Кнез Петрол, Лукоил и Петробарт. Посматраних 11 учесника на тржишту највише је у 2011. години трговало евро дизелом (око 35% укупног промета на велико ових 5 врста нафтних деривата), следе Д2 (око 25%), премијум БМБ95 (око 20%) и ТНГ (око 15%), док је промет евро премијум БМБ95 чинио испод 1% промета на велико.
9. **У сегменту трговине на мало нафтним дериватима, учесник на тржишту са убедљиво највећим бројем бензинских станица је и даље НИС,** са 483 активне бензинске станице у 2011. години, што чини око 34% укупног броја бензинских станица. Лукоил, са 139 активних бензинских станица заузима око 10% тржишта, следе OMV са 4% и Еко Serbia са 3%, док преостали учесници на тржишту појединачно не прелазе 2% од укупног броја бензинских станица.
10. **Тржиште малопродаје нафтних деривата снабдева се углавном из домаћих извора.** Од укупно 7 учесника на тржишту који су исказали структуру набавке у малопродаји, само је један учесник на тржишту претежно орјентисан на увоз, тако што 65% набавке потиче из увоза, а 35% из домаћих извора. Код преосталих учесника на тржишту удео набавке из увоза креће се између 5-45%, док се један учесник на тржишту у малопродаји у потпуности снабдева из домаћих извора. Највећи удео увозне компоненте у малопродаји присутан је код евро премијум БМБ95 и евро дизела, док се ТНГ углавном набавља на домаћем тржишту. Уколико се заједно посматра набавка ових учесника на тржишту, може се закључити да се домаће тржиште малопродаје нафтних деривата, око 70% снабдева из домаћих извора, а око 30% из увоза.

---

² приликом извођења овог закључка Комисија није имала у виду дефиницију релевантног тржишта у смислу члана 6. Закона о заштити конкуренције

11. Од посматраних 8 учесника на тржишту који обављају како делатност трговине на велико тако и делатност трговине на мало нафтним дериватима, њих 5 је претежно орјентисано на малопродају, два учесника на тржишту су претежно орјентисана на велепродају, док је код једног удео промета на велико и мало изједначен. Од учесника на тржишту који су преваходно усмерени на малопродају, малопродаја чини између 60-90% укупног промета.
12. У 2011. години укупан промет на мало нафтних деривата смањен је код свих посматраних учесника на тржишту, док је промет на мало посматраних 5 врста деривата нафте³ повећан за 5-10%, осим код X, код кога је смањен за око 5%. Повећање укупног промета остварено је код моторног бензина евро премијум БМБ95, премум БМБ95 и евро дизела, док је пад промета приметан код дизел горива Д2 и делимично код ТНГ-а. Укупан промет 5 деривата имао је растући тренд на градским бензинским станицама, док су на аутопуту готово сви учесници на тржишту забележили пад укупног промета ових 5 деривата.
13. Највећи промет на мало свим врстама нафтних деривата појединачно и укупно остварио је НИС. Лукоил и OMV деле друго место по величини оствареног промета на мало, следе Еко Serbia и Интермол, док су преостала три учесника на тржишту, MB-GAS OIL, Еуро Петрол и Кнез Петрол, у 2011. години остварила далеко мањи укупан промет на мало.
14. Даља промена структуре промета, уочена у претходном периоду (2008-2010), евидентна је код свих учесника на тржишту. Упоредо уз тренд конверзије „прљавих“ горива и повећања потрошње евро дизела и премијум БМБ95, као и евро премијум БМБ95 и евро БМБ98, њихов удео у укупном промету је растао код свих учесника на тржишту. Са друге стране, промет Д2 је смањен код свих учесника на тржишту, како у апсолутном износу тако и у односу на друге деривате, као последица преорјентације у потрошњи на евро дизел, док је моторни бензин МБ95 практично повучен из промета.
15. У односу на 2010. годину, просечан промет (промет по бензинској станици) смањен је код свих посматраних учесника на тржишту. Смањење просечног промета директна је последица смањења укупног промета на мало, с обзиром на чињеницу да у 2011. години није било значајнијег ширења малопродајне мреже. У 2011. години, као и у претходним годинама, највећи просечан промет по бензинској станици остварили су OMV, Еко Serbia и Интермол и ова три учесника на тржишту се могу јасно издвојити по оствареном просечном промету од других учесника на тржишту. Еуро Петрол, Кнез Петрол и MB-GAS OIL остварили су приближно једнак промет по бензинској станици, следи Лукоил, а убедљиво најмањи просечан промет, као и у претходном периоду, остварује НИС.
16. Приходи од пратећих делатности, укупни и просечни, повећани су код свих посматраних учесника на тржишту, осим код X. Просечни приходи од пратећих делатности били су највећи код OMV, Интермол и Еко Serbia, а најмањи су били

---

³ премијум БМБ95, евро премијум БМБ95, Д2, евро дизел и ТНГ

код НИС и Лукоил. Разлике у висини просечних прихода од пратећих делатности између НИС и Лукоил, са једне стране и Еко Serbia, OMV и Интермол, са друге стране, може објаснити величином објекта, њиховом локацијом и пратећим садржајем, што се индиректно одражава и на разлике у уделу прихода од пратећих делатности у укупним приходима бензинских станица код ових учесника на тржишту.

- 17. Престанком важења Уредбе о ценама деривата нафте омогућено је слободно формирање велепродајних и малопродајних цена нафтних деривата.** У набавци на велепродајном тржишту нафтних деривата НИС је ценовно најконкурентнији, што је и разумљиво, с обзиром на чињеницу да [80-90]% укупне набавке у велепродаји представља интерна набавка. Са друге стране, у продајном сегменту трговине на велико Х и Х су апсолутно ценовно доминантни. Из разлога врло малих разлика између просечне набавне и просечне продајне цене, ова два учесника на тржишту у појединим месецима остварују чак и негативне разлике у цени, док убедљиво највеће разлике у цени остварују Х и Х, што им омогућава позиција лидера у набавци. Осим Х који се у највећој мери снабдева дериватима на домаћем тржишту, ценовни конкурент у набавци из увоза деривата евро премијум БМБ95 и евро дизел је Х, која остварује значајније разлике у цени између продајне и набавне цене ових деривата. У случају ТНГ-а, највећу разлику у цени између просечне продајне и просечне набавне цене остварује Х, захваљујући чињеници да овај дериват продаје најскупље на велепродајном тржишту, док су Х и Х ценовно најконкурентнији, како у велепродаји тако и у набавци овог деривата.
- 18. На малопродајном тржишту, као и на велепродајном тржишту, НИС се јавља као лидер у набавним, али и као један од лидера у продајним ценама свих деривата, изузев ТНГ-а,** што је посебно приметно у другој половини године. Осим НИС-а, као један од лидера у продајним ценама на малопродајном тржишту премијум БМБ95 и Д2 појављује се Еуро Петрол, а код евро дизела и евро премијум БМБ95 и Кнез Петрол. Интермол, OMV и Еко Serbia имали су током целе године релативно уједначене цене свих нафтних деривата и били су константно скупљи од осталих учесника на тржишту. Осим Х који остварује највећу разлику између просечне набавне и просечне продајне цене, у погледу остварене разлике у цени значајан је и Х, који је посебно конкурентан када се посматрају увозне набавне цене деривата евро премијум БМБ95 и евро дизел. На тржишту ТНГ-а најконкурентнији је Х посматрано по набавним ценама и оствареној разлици у цени, док се продајне цене минимално разликују, што код осталих посматраних деривата није случај. На малопродајном сегменту посматране су и разлике у ценама на бензинским станицама у граду и на аутопуту и уочено је да су код НИС ове разлике најниже и износе просечно 1,00-2,00 дин/лит, при чему су код свих учесника на тржишту малопродајне цене на аутопуту биле нешто више од малопродајних цена на градским бензинским станицама.

- 19. Комисија је у поступку секторске анализе посебно обратила пажњу на упоређивање малопродајних цена нафтних деривата пре и после изједначавања акциза у јуну месецу 2011. године.** Разлика у цени између моторног бензина премијум БМБ95 и евро премијум БМБ95 имала је опадајући тренд током године, што се делимично може приписати изједначавању акциза. Разлика у цени је била највећа у јануару и фебруару, након ступања на снагу Закона о изменама Закона о акцизама, када је у граду износила у просеку 12,00-14,00 дин/лит. У јуну месецу, када су изједначене акцизе на моторне бензине, РУЦ је била практично преполовљена у односу на почетак године и износила је 6,00-7,00 дин/лит, да би у децембру месецу она била незнатно мања, када је износила 5,00-6,00 дин/лит. Са друге стране, разлика у цени између дизел горива Д2 и евро дизел није се битније мењала ни након изједначавања акциза на ове деривате у јуну месецу 2011. године и износила је у просеку 10,00-13,00 дин/лит у првој половини године, односно 10,00-11,00 дин/лит у другој половини године.
- 20. Учесници на тржишту су током 2011. године остваривали релативно веће марже, исказане кроз разлику између просечних veleпродајних цена и просечних малопродајних цена на бензинским станицама у граду, на дериватима у чијој је набавци увозна компонента значајна (евро дизел и ТНГ), у односу на деривате који су се набављали искључиво на домаћем тржишту (Д2 и премијум БМБ95). Једини домаћи произвођач нафтних деривата – НИС, имао је током целе године позитивну разлику у цени између просечне ВП цене и МП цене на градским бензинским станицама код свих пет посматраних врста нафтних деривата.** Просечне вредности ове разлике у цени износиле су од [...] дин/лит код моторног бензина премијум БМБ95 и дизел горива Д2, око [...] дин/лит код моторног бензина евро премијум БМБ95, [...] дин/лит код евро дизела, па све до [...] дин/лит код ТНГ.
- 21. Иако су малопродајне цене нафтних деривата између учесника на тржишту и даље релативно уједначене, испољена је нешто интензивнија ценовна конкуренција у односу на претходни, трогодишњи период.** У условима слободног приступа тржишту и слободног формирања цена, Комисија ће и у будућем периоду пратити са посебном пажњом понашање учесника на тржишту и околности које евентуално указују на повреду Закона о заштити конкуренције.

Комисија на основу претходно изнетих закључака, доноси следећу препоруку Влади Републике Србије:

Континуирано праћење сектора нафте захтева статистичку евиденцију података о нафти и нафтним дериватима у свим фазама производног и прометног циклуса, која у овом тренутку не постоји. Непостојање овакве врсте евиденције заједнички је пропуст свих надлежних органа и институција. **Кључни проблем представља непостојање агрегатних података о промету на велико и промету на мало нафтних деривата, укупно, по врстама деривата, као и по појединачним привредним субјектима,** на основу којих би се прецизно утврдили тржишни удели учесника на тржишту и њихова стварна тржишна моћ. Ниједна од надлежних институција, којима се Комисија у поступку секторске анализе обратила, таквим податком не располаже. Осим агрегатних података о

промету нафтних деривата, **ниједна државна институција не располаже ни егзактним податком о укупном броју бензинских станица**, већ се углавном говори о проценама.

С обзиром на значај сектора нафте за енергетску делатност и привреду у целини, **неопходно је да и Влада Републике Србије препозна важност и ургентност формирања једне свеобухватне и ажуриране базе података**, те да преко Министарства спољне и унутрашње трговине и телекомуникација, Министарства енергетике, развоја и заштите животне средине и Агенције за енергетику, обезбеди праћење следећих података и устроји вођење следећих евиденција на месечном, односно годишњем нивоу, са стањем на дан **31.12. претходне године**, и то:

1. **Код енергетске делатности трговине на велико нафтним дериватима**, по привредним субјектима који поседују лиценцу за обављање те делатности и укупно за све привредне субјекте, по свим врстама деривата појединачно и збирно за све деривате, на територији Републике Србије:
  - 1) Промет на велико нафтних деривата (у литрима),
  - 2) Приход од veleпродаје нафтних деривата (у РСД);

2. **Код енергетске делатности трговине на мало нафтним дериватима (станице за снабдевање горивом моторних возила)**, по привредним субјектима који поседују лиценцу за обављање те делатности и укупно за све привредне субјекте, по свим врстама деривата појединачно и збирно за све деривате, на територији Републике Србије:
  - 1) Промет на мало нафтних деривата (у литрима),
  - 2) Приход од малопродаје нафтних деривата (у РСД),
  - 3) Укупан број бензинских станица и број бензинских станица по категоријама (аутопут, град, село, магистрални пут);